

KOMÁROMI GABRIELLA: GYÁSZDAL PRÓZÁBAN RIGÓ BÉLA HALÁLÁRA

„Látjátok feleim, egyszerre meghalt / és itt hagyott bennünket magunkra / [...] Nem „Lkelti föl se könny, se szó, se vegyszer...” – írta Kosztolányi. „Íme, por és hamu vagyunk” – riadt meg Márai. Rigó Béla hexameterben szokta búcsúztatni a barátait, tőlem csak prózában telik gyászdal, de a költészet halotti beszédei úgy kísértének, mint a hazajáró lelkek. Költőt temetünk, hogy is lehetne másképp.

De miért rendülünk meg ennyire attól, hogy por és hamu vagyunk? Több mint nyolcszáz éve olvassuk a *Halotti beszédet*. Nemcsak abszurd dolog a halál, természetes is. Megszokhattuk. Az ember tudja, hogy „az életet / a halálra ráadásul kapja / s mint talált tárgyat visszaadja...” (József Attila). S milyen váratlan mégis, mert „Az életet adja, adja, egyszerre csak abba hagyja” (Szabó Lőrinc).

Hiába természetes az elmúlás, mégis csak képtelenség, hogy egy marék hamuvá lettél, hiszen maga voltál az életerő, az léletszeretet, játékosság. Mórások között talákoztam először veled, nagyon-nagyon régen, Szekszárdon. Azon az estén lélekben én is egy kicsit mórás lettem. Te meg akkor is az maradtál, amikor már régen nem szerkesztettél gyerekkönyveket, csak írtál. Egy konferencia estéjén a Bóbita szerkesztője meghívott bennünket szállodai szobájába. Alig fértünk el. Ott volt az egész szerkesztőség. Rigó Béla a 192 centijével és termetével maga volt a probléma. Végignyújtózott a fal mellett az ágyon, a többiek előtte szorongtak karcsún, fiatalon, eltakarták, de ő a háttérben is középpont tudott lenni. Dőltek belőle a történetek, a viccek. Önfeledten játszott. Túlságosan exhibicionista, gondoltam én, a szorongásos. És milyen hiú. Arra neveltek, hogy csak szerénynek szabad lenni.

Itt, Halason, kiderült már, hogy ez a gyerek nem akárki. Káprázatos memóriával szinte betéve tudta a nagy Révait, a hatkötetes Brehmet. (Ahogy később a József Attila-kötetet.) De az is kiderült, nem egy türelmes, fegyelmezett tudós lelke készülődik benne. „Mire körülnéztem – mondta az édesanyja, Halas Márta nénije, a gimnázium tanára –, már csak a biciklije porfelhőjét láttam a Tuba utcában meg a Pajtás kutyát, ahogy lohol utána.” Nem lehet birtokolni egyszerre mindenféle erényt. Mért tagadnánk, legendásan rendetlen volt, és nem zavarták a határidők. De addig dolgozott egy szövegen, amíg kellett. Egy perccel se kevesebbet. Szigorú volt magához, másokhoz. Szinte kíméletlen. Kétségkívül nagyobb lenne az életmű, átláthatóbb, ha kitartóbb, fegyelmezettebb, ha kevésbé elterelhető, s ha nem kell irodalmi iparos munkákat is vállalnia. De kellett.

A modern magyar irodalomtörténet egyik fejezetében társszerzők voltunk. Az lett a kötet címe, hogy *A magyar irodalom történetei*. Sokan furcsállták, pedig pontos. Csodálkozva veszem észre, rávetíthetem ezt a címet az életére, sőt az életművére is. Az életének is történetei vannak. Változtak a színterek Kolozsvártól Budáig, Halasig, Szegedig, Budapestig. Állandó és változó szereplők mozogtak ezekben a történetekben, voltak olyanok, akik beléptek-kiléptek, s akik holtig kísérték. Nem lineáris élettörténete volt aközött, hogy született és meghalt. Filmszerűen áttűnő jelenetekből áll ez az élet. Néha párhuzamosak a történetek. Minden abba hagyható és abba hagyhatatlan, sokszor indul új fejezet, azt is mondhatom, befejezetlen szimfóniákból állt. Hiába próbált meg pontot tenni. Sehol nincs pont, csak kettőspont vagy

három, ami folytatásra buzdít, ahogy az *Írásjelbeszéd*ben írta. – Az életmű meg azért áll történetekből, mert nem akarta eldönteni, ki is ő valójában. Mindent kipróbált: írt gyerekkönyvet, mesét, novellát, mindenféle verset, forgatókönyvet, képeskönyvszöveget. Szerkesztett, lektorált, fordított. Két évtizeden át szerkesztette a gyerekek irodalmi folyóiratát, a *Kincskeresőt*.

Elsősorban nyelvi virtuóz volt, bárkivel versenyre kelhetett, de saját utat nem küzdött ki. Talán azért, mert túlságosan is könnyedén írt, távol állt tőle a küszködés. A versengés meg maga volt a játék. Irodalomtörténész is volt. Egészen rendkívüli módon. Ma, amikor jó, ha egy-egy életművel, egy korszakkal, egy műfajjal bír valaki, ő a fantasztikus memóriájával könnyedén lépett át mindenféle határt. Bizonyára tudta, hogy az ilyesminek van kockázata. Félelmetes, hogy mennyi tudást vitt magával. Éppen Arany verstanáról kezdett értekezni, amikor kiverte a „tollat” a kezéből a sors. De volt állócsillaga: József Attila. Gyászoljuk „megözvegyült műveit” (Ratkó József) és a meg nem születetteket is.

Hogy ki volt valójában, annak eldöntését rábízta az utókorra. Költőként indult Szegeden, a fiatalságával és a tehetségével egyszerűen elkápráztatta környezetét. A fényes kezdet elakadt. A sors kitette goromba lábát. Valahogy nem volt ereje ahhoz, hogy korrigáljon. Most mégis költőként temetem. Itt érzem a maradandóságot. Az olyan művekben, mint például az *Írásjelbeszéd*, az *Apokalipszis*, az *Őrangyal*. A kétszer kettő bizonyosságával érzem. Vannak versei, amelyeket inkább politikai esszéként olvasok, talán mások is. S valószínűleg maga is tudta, hogy a mindennapjaink politikai szenzációi izgalmasak lehetnek, érdeklődést kelthetnek, de ahogy elmúlnak, a költészetben előbb-utóbb elporladnak. Ahhoz március 15-e, Petőfi és a *Nemzeti dal* kellett, hogy ne így legyen, bizonyára ő is tudta, mégsem tudott lemondani arról, hogy költőként ne szóljon bele a valóságba. Ez is ő volt.

Vajon tudta-e, hogy „óh jaj, meg kell halni”? Augusztusban itt járt a halasi temetőben, megkérdezte, hazatérhet-e. Februárban, Vathy Zsuzsa temetése napján megdöbbenő nyugalommal szólott: „Legfeljebb néhány hónapom van.” „Ez a halálos ágyam” – mondta a hospice-ban, aztán jött a morfiummámor. Bátor és alázatos volt a halállal szemben, megtanulta az életet elengedni.

Hadd citáljam az *Őrangyal* néhány sorát: „A kórteremben egy napon / álomban az őrangyalom / vigasztalását hallgatom: // »Ne félj, én itt leszek veled!« – / Aztán leint egy felleget, / s angyalfehéren ellebeg.”

Most végleg hazatért. Csak azt mondhatjuk búcsúzóul, amit Janikovszky Éva mondott a fiának: „Hiányozni fogsz.” Hiányozni fogsz – mindannyiunknak.

Isten áldjon!

Kiskunhalas, 2017. június 8.